

VEGYESEK.

Czigányok szabadalomlevele Mátyás királytól. Tudtunkra ez a leg-régibb czigányprivilegium, mely éppen a nagy Mátyás királytól, az 1487. év virágvasárnapján azaz április 8-án az ostromolt Bécsujhely falai alatt kelt.

A szabadalomlevél, csak a *Szeben székben* tartózkodó czigányoknak vagy egyiptomiaknak (cigani sive aegyptici) szól, kik — ugymond — *Nagy-Szeben* város védelmére bizonyos munkákat tartoznak teljesíteni, s régtől fogva mindig (semper et ab antiquo) adómentességet élveztek s minden egyéb munkától mentek voltak. Mátyás király tehát megparancsolja az erdélyi vajdáknak és alvajdáknak, hogy e czigányokat, eddigi szabadságaikban és „szokásaikban“ meg ne háborítsák, sőt védelmüket egyenesen Szeben város tanácsának kötelességévé teszi.

Mátyásnak e szabadalomlevelét aztán, Nagy-Szeben város tanácsának kérelmére, 1583. évi szeptember 29-én Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem (Orsz. Lev. erd. Kir. könyvek I. 116.) általirta és megerősítette.

T.

Thököly Imre s a bujdosók postái. Az 1670-es és 80-as években az u. n. „bujdosó kuruczok“, vagy a hogy ők magokat nevezték „Isten dicsőségeért s hazánk lelki-testi szabadságaért bujdosó és fegyvert viselő Magyarország“ guerilla-harczaikkal, villámgyors támadásaikkal, a felsőmagyarországi régi postahálózatot széjjeltépték ugyan, de folytonos hadakozásaikban, már *Thököly* vezérsége előtt is a posta szolgálatát nagy becsben tartották. Tasnádon 1678. május 19-én erre nézve a következő végzést hozták: „Ha valaki postákat, levélhordókat, követeket, kik vagy az Úrtól Ő kegyelmétől (t. i. Teleki Mihálytól, a bujdosók akkori vezérétől), vagy közönséges akaratból elküldvén, vagy az táborra igyekeztén, jönnek, mennek — megháboritná, minden kegyelem nélkül megölettéssék, mivel azok közönséges országdolgában járnak; sőt inkább azoknak minden oltalommal és segítséggel legyenek és az olyanokat kísérik az táborra. Az ellenség leveleit pedig, ha ki intercipiálná (elfogná); fel ne szakassza, hanem az Úr Ő kegyelme kezéhez hozza.“ (Bujdosók lev. tára 73. lap.)

Ez természetesen a tábori postákra vonatkozott, melyeknek ugyis veszélyes volt küldetésök, mert az ellenfelek leginkább az ilyen levelekre leselkedtek. Azért hoz Thököly (1682. jul. 19-én Szilvás-Ujfaluban kiadott hadirendeletében) oly szigorú végzést a postaszolgálat pontos teljesítésére. „Ha valaki strázsára, postára, csatára s egyéb szolgálatra küldetik ki s el nem menne, vagy abban híven nem járna, meghaljon érte.“ Viszont az elfogott leveleket ő is felbontás nélkül saját kezéhez adatni rendeli.

Miután Thököly 1682-ben az ő kurucz hadaival diadalmasan haladt elő a királyi területen, elfoglalta Kassát, majd a nagyvezér seregével egyesülve Füleket, innen hadvezérei tovább hatolván, Zólyomot, Körmöczbányát s ő maga a török által Magyarország királyává kiáltatott ki.

Ezen a területen aztán ő, belátván a posta fontosságát, a fölforgatott királyi posta helyébe egy szervezett postaintézetet léptetett életbe, a mely egészben véve megfelelt a szepesi kamara által kezelt régebbi postahálózatnak, a minthogy a szepesi kamara is most Thököly rendelkezése alatt állott.

Thököly az ő postái számára 1682. szept. 10-én a következő szabályzatot adta ki Kassán, a melynek pontjai bepillantást engednek a posta szervezetébe s működési viszonyaiba.

Elrendeli a fejedelem, hogy városokban a tanács, faluhelyeken a földesurak a postaállomásul rendelt helyeken, ha ott azelőtt postaház volt, a postáknak visszaadni; ott pedig, ahol ilyen épületeik vagy helyiségek nem voltak, erre a célra alkalmas helyet kijelölni tartoznak, arról is gondoskodván, hogy a postamesterek élelmi szereiket s lovaik takarmányát méltányos és illő áron beszerezhessék.

A postamestereket a fejedelem felmenti mindenféle közterhek és adók viselése alól, minthogy a közjó és az ő szolgálatában éjjel-nappal el vannak foglalva.

Szigorúan eltiltja, nehogy a rendesen közlekedni szokott levélpostákat, valamely hatóság, tisztviselő, vagy bárki is feltartóztassa, vagy késleltesse, avagy a szokás szerint összekötött s a postamesterek által lepecsételt levélsomagokat megsértse, vagy feltörje. A posták meghatározott napokon és órában induljanak és senki őket kérelmével vagy más akadály által ne késleltesse, hogy a levelek mindenkor kellő időken, épen és sértetlenül érkezzenek rendeltetési helyökre.

Meghagyja, hogy az utak jókarban tartásáról az illetékes hatóságok (vármegyék, városok, falvak földesurak) gondoskodjanak. A hóvizáradás, zivatar vagy esőzések járatlanná tették az utakat, ott a postáknak megvan engedve, hogy az útfélen is járhassanak s a víznek folyását akadályozó gátakat is átvághatják.

A rendes levélpósták hetenként kétszer közlekednek. Rendkívüli stafétákkal vagy expeditiókkal, maga a fejedelem is, csak különösen sürgős esetekben, kívánja igénybe venni a posták szolgálatát.

A postát a közönség kétféle czélből használhatta:

1. levélküldözésre, 2. utazásra.

A levélküldés a rendes postajáratokkal a rendes díjért, vagy rendkívüli postával (staféták küldése) a magasabb utazási díjért történhetett.

Az utasítás legtöbb pontja a postán való utazást szabályozza s a postamesterek védelméről gondoskodik az utasok zaklatásai és jogtalan követelései ellen.

A postán való utazáshoz, hogy valaki fölnyergelt lovat vagy föl-szerszámozott előfogatot nyerjen, utlevél kivántatott, másként a postamester nem volt köteles (de úgy látszik tehette, ha akarta) postalovát adni. Utlevelet vagy magától a fejedelemtől vagy az ő szepesi kamarájától s ennek kiadóhivatalától, vagy annak a helynek, a hol a postát igénybe venni akarta, főkapitányától, vagy valamely főbb hivatalviselőtől kellett beszerezni, s a postahivatalban előmutatni.

Az olyanokat, kik hol otthagyták, hol megint használni akarták a postát, szintén eltiltja a fejedelem a posták használatától.

A postátöbla vagy a postasíp hordása és használata semmiféle magán embernek, senki szolgáljának és emberének meg nem engedtetett, — a vele található javak elkobozásának terhe alatt.

Szigoruan megbüntetni rendeli a fejedelem mindazokat, bármily rendűek és ranguak legyenek is, akik vagy a lovakat erőszakkal foglalják el a postásoktól, vagy a kik letérnek a rendes postajáró utról, vagy a kik a lovakat nyargalvást használva elcsigázzák, vagy megbántják, avagy még a postahivatalnokokat is jogtalanságokkal illetik. Az ilyenek a helybeli vagy legközelebbi hatóságok által szigoruan megbüntetendők, s az okozott kár megtérítésére szoritandók.

A posták közelében lévő hatóságok, főkép pedig a fő és alispánok és a kapitányok, szükség esetén, a posták által megkerestetve nekik mindenféle rendzavarók és kártevők ellenében védelmet és segítséget nyújtani tartoztak.

Mindenki, aki lóháton vagy postakocsin utazni akart, a ló vagy a postakocsi után járó díjat előre tartozott megfizetni, ugymint személyenként minden ló után egy félkoronás vagyis császári tallért; még akkor is, ha vele egyuttal rendes levélpostai küldemények is vitelnének, melyeknek szokott módon való átvételében és továbbításában a postakocsist (postillo) tilos megakadályozni. Lovak váltását azonban egy állomáson sem volt szabad elmulasztaniok.

Málhát minden utas 40—50 fontig vihetett, de azonfelül többet egy postamester sem tartozott szállításra elfogadni.

A postamesterek fizetése Thököly idejében körülbelül ugyanannyi volt, mint régen, egy lóra havonként 6—7 frt. Kisebb állomásokon, mint pl. az egy lovat tartó bertóti és licsérdi „veredarius“ (fiók posta) fizetése évenként (6 frtjával) 72 mfrt volt; az eperjesi egyik legfőbb állomás postamestere azonban már évi 336 frtot kapott, a mi 4 ló után havi 7—7 frt fizetésnek felel meg.

Thököly felső-magyarországi uralma azonban nagyon rövid ideig tartó pütkösdi királyság volt. A török hatalma 1683-ban Bécs falai alatt megtörvén, együtt bukik vele Thököly is. Az ő postája tehát egy-két évi működés után gazdát cserélt s ismét a régi királyi postaszervezetbe olvadt be.

Szádeczky Lajos.